

Religie verbannen naar privésfeer is niet verstandig

Het Belang van Limburg Plus van zaterdag 26 december 2015, pagina 4 en volgende. Hoofdredactrice Indra Dewitte en senior writer Eric Donckier interviewen aartsbisschop Jozef De Kesel.

Weergave van het volledige interview met toestemming van de auteurs.

MECHELEN Monseigneur Jozef De Kesel zit nog volop in de verhuisdozen. 67 jaar jong en net twee weken aan zet als nieuwe aartsbisschop van Mechelen-Brussel. "Het zal een uitdaging zijn om onze plaats te vinden in een niet-gelovige, seculiere maatschappij en om te leren samenleven met moslims. Dat zal niet makkelijk zijn, maar het moet." De Kesel maakt zich geen illusies, de tijd dat de kerken vanzelf vol zaten en dat mijnheer pastoor mee aan de leiding van het dorp stond, is voorgoed voorbij. Dus moet er anders gewerkt worden. Via Facebook, bijvoorbeeld, waarop de aartsbisschop een eigen profiel heeft.

Midden in de stad Mechelen, op een boogscheut van de iconische Sint-Romboutstoren, ontvangt de nieuwe aartsbisschop van Mechelen ons in zijn bureau. Volle verhuisdozen staan her en der uitgesteld. "Ik ben nog volop aan het uitpakken", zegt monseigneur De Kesel verontschuldigend, terwijl hij naar de dozen wuift. Ik ben maar net in functie en er komt toch wat bij kijken, bij zo'n verhuizing van Brugge naar hier." De bisschop spreekt rustig, lijkig bijna, wanneer hij van wal steekt.

"Ik ben geboren in Gent, in een gezin van 11 kinderen. Mijn vader was burgemeester van een klein dorpje in Oost-Vlaanderen, Adegem, nu een deelgemeente van Maldegem. Ook mijn grootvader was er burgemeester."

Ongetwijfeld voor de sp.a?

(hilariteit) "Juist. Dat heeft u perfect geraden. Al sinds generaties is mijn familie bij de sp.a. Nee, voor de toenmalige CVP, dat ligt voor de hand. Ik kom uit een zeer christelijk nest. Mijn oom was hulpbisschop in Gent en nonkel Fons, de jeugdschrijver en uitgever van Averbode, was een kozijn van mijn vader. Ik ga nu niet zeggen dat er een christelijk gen is bij ons, maar ja, we zijn toch wel een heel klerikale familie. Al moet ik er meteen bij zeggen dat ik niet meteen een opvolger heb."

Het is geen tafelspringer, de nieuwe aartsbisschop van Mechelen-Brussel, dat merk je zo. Een grijzende man, wat onopvallend, niet te groot of te klein en een beetje ondefinieerbaar wat leeftijd betreft, zoals je dat wel vaker ziet bij geestelijken.

"Weet u", gaat hij verder, "u moet dat respect voor het geloof ook in de tijdgeest situeren. Ik ben geboren in 1947, toen was de kerk nog een echt deel van het sociale leven in de parochies en de dorpen. Ik ben groot geworden in de KSA, ik ben er zelfs gewestleider geweest, en ook die jeugdbeweging was heel kerkelijk gebonden. De kerk stond toen niet naast het maatschappelijk leven, zij stond er middenin. Om het even wat er toen gebeurde, van toneel tot in de school of in de politiek, de kerk had er wel iets mee te maken."

Maar de kerk was ook almachtig. En dat is gevaarlijk.

"Juist. Vandaag leven we in een seculiere maatschappij, waarbij er een strikte scheiding is tussen kerk en staat. Dat is goed, maar we moeten toch ook opletten dat de slinger niet doorslaat naar de andere kant. Ik leg uit: het is belangrijk dat we een vitaal christendom blijven. En daarmee bedoel ik niet extravagant of zo, maar burgers moeten de reële mogelijkheid krijgen om hun geloof te beleven. Nu is er de tendens om het christendom te marginaliseren en niet meer op het publieke forum te dulden. In onze moderne samenleving proberen we dat zo veel mogelijk naar de privésfeer te

verbannen. Als ik eerlijk mag zijn, vind ik dat maatschappelijk gezien onverstandig. Religie is eigen aan de mens en we moeten het recht hebben om te zijn wie we zijn. Dat vraag ik ook aan onze politieke verantwoordelijken: laat ons het recht om onszelf te zijn."

Heeft u dan de indruk dat dat vandaag niet het geval is?

"Toch wel, we worden nog altijd niet vervolgd, toen was de kerk nog een echt deel van het sociale leven in de parochies en de dorpen. Ik ben groot geworden in de KSA, ik ben er zelfs gewestleider geweest, en ook die jeugdbeweging was heel kerkelijk gebonden. De kerk stond toen niet naast het maatschappelijk leven, zij stond er middenin. Om het even wat er toen gebeurde, van toneel tot in de school of in de politiek, de kerk had er wel iets mee te maken."

Maar de kerk was ook almachtig. En dat is gevaarlijk.

"Juist. Vandaag leven we in een seculiere maatschappij, waarbij er een strikte scheiding is tussen kerk en staat. Dat is goed, maar we moeten toch ook opletten dat de slinger niet doorslaat naar de andere kant. Ik leg uit: het is belangrijk dat we een vitaal christendom blijven. En daarmee bedoel ik niet extravagant of zo, maar burgers moeten de reële mogelijkheid krijgen om hun geloof te beleven. Nu is er de tendens om het christendom te marginaliseren en niet meer op het publieke forum te dulden. In onze moderne samenleving proberen we dat zo veel mogelijk naar de privésfeer te verbannen. Als ik eerlijk mag zijn, vind ik dat maatschappelijk gezien onverstandig. Religie is eigen aan de mens en we moeten het recht hebben om te zijn wie we zijn. Dat vraag ik ook aan onze politieke verantwoordelijken: laat ons het recht om onszelf te zijn."

Heeft u dan de indruk dat dat vandaag niet het geval is?

"Toch wel, we worden nog altijd niet vervolgd, hé (glimlacht). Maar er is die tendens om te privatiseren. Dat betekent dus dat je gelovig mag zijn in je huiskamer. In mijn ogen is dat het bagatelliseren van het fenomeen religie, terwijl ik net denk dat het iets fundamenteels is. De vraag die veel mensen zich vandaag stellen over de richting van het leven is misschien niet direct een religieuze vraag, maar dat is het wel in de diepste wortels. Deze moderne samenleving is de eerste in de geschiedenis die ervan uit gaat dat religie facultatief is. Dat is ongezien, want in alle beschavingen voor ons behoorde dat gewoon tot onze soort, anthropos. Pas op, daarmee wil ik niet zeggen dat de moderne cultuur maar een voorbijgaande fase is, hé, integendeel. Ik vind het net een grote vooruitgang, omwille van de vrijheid die ze creëert. Maar in een samenleving die zegt dat ik vrij ben, moet ze tegelijk durven zeggen dat ik vrij ben om mijn geloof te uiten en dat vergeten we soms."

De moeilijke evenwichtsoefening tussen een seculiere samenleving en de rol van een moderne kerk is duidelijk een stokpaardje. Iets waar hij al lang over nadenkt. "Eigenlijk heb ik de wereld zien veranderen in 1967."

Wat bedoelt u?

"De jaren ervoor was het tweede Vaticaans concilie in Rome volop bezig en onze onderpastoor hield me op de hoogte van de veranderingen die binnen de kerk gebeurden. Dat interesseerde me, omdat ik in 1965 net de keuze had gemaakt om naar het seminarie in Gent te gaan. Dat was een vrij gesloten instelling met het oude principe van internaten, u kent dat wel. Ik had het daar behoorlijk moeilijk mee. Allee, voor een jongeman van 19 jaar is dat allemaal niet zo evident hé, om half negen alleen op je kamer gaan zitten. Alle veranderingen die op het concilie besproken werden, hadden dus rechtstreeks impact op mijn eigen leven. Al moet ik toegeven dat ik toen het fundamentele probleem nog niet zag, namelijk dat we aan het evolueren waren naar een cultuur waar het geloof niet meer vanzelfsprekend is. In '67 zag ik dat wel, waarschijnlijk omdat ik toen naar Leuven ben getrokken."

En daar zag u een wereld in verandering?

"Dat klopt. Ik heb er mei '68 vanop de eerste rij meegemaakt. Ik was geen grote betoger, maar ik stond toch op de stoep te kijken, ik was niet afwezig. Je voelde toen dat er iets veranderde in de maatschappij. Je was niet alleen veel vrijer, de hele gedachtewereld veranderde. Er waren bijvoorbeeld priesters die uittraden en de kerk verlieten! Dat was voordien compleet ondenkbaar..."

Heeft u toen ooit getwijfeld?

"Nee, dat niet. Ik heb mijn keuze echt heel bewust gemaakt en ik heb me nooit afgevraagd wat ik daar nu eigenlijk zat te doen. Maar het is een feit dat het tweede concilie veel mensen aan het denken heeft gezet. Eerst en vooral ging men ervan uit dat het celibaat zou worden opgeheven. Paus Paulus VI heeft daaraan gedacht, enfin, niet dat hij het ook zou doen, maar hij heeft zichzelf toch de vraag gesteld. Maar uiteindelijk ging het toch niet door en daardoor waren veel mensen teleurgesteld."

We zijn ondertussen bijna vijftig jaar later en dat celibaat staat nog altijd even hard ter discussie. Wat vindt u er zelf van?

"Ik ben niet tegen het celibaat. Ik denk dat het zeer zinvol kan zijn en persoonlijk heb ik nooit het gevoel gehad dat ik een sukkelaar ben of iets mis, omdat ik celibatair leef. Gehuwde mensen missen ook van alles, het is gewoon een kwestie van kiezen."

Maar zou u aan anderen de keuzemogelijkheid geven?

"Dat is een andere vraag. Ik ben nogal voor het principe van de katholieke Oosterse kerk. Dat wil zeggen dat als men wil trouwen, men dat moet doen voor men gewijd wordt. Nadien kan het niet meer. Dat vind ik logisch, want je kan niet eerst een engagement aangaan, om nadien te zeggen dat je van gedachte verandert. Een belofte is een belofte. Pas op, ik ben er niet voor om zomaar jan en alleman te wijden hé. Maar ik ben ervan overtuigd dat we met zo'n principe veel goede kandidaten zouden vinden die in aanmerking zouden komen."

Terug naar de omwenteling van de kerk in '67. Vond u dat een probleem?

"Nee, ik denk dat het onvermijdelijk was. Naar mijn gevoel heeft het concilie, en dat is geen verwijt, de echte problematiek onvoldoende gezien. Het was geen kwestie om de kerk wat meer bij de tijd te brengen en links en rechts wat open te stellen, zoals het Paus Johannes Paulus voor ogen stond. Het is niet omdat we de deuren openzetten dat ze allemaal terugkomen, een sukkelaar ben of iets mis, omdat ik celibatair leef. Gehuwde mensen missen ook van alles, het is gewoon een kwestie van kiezen."

Maar zou u aan anderen de keuzemogelijkheid geven?

"Dat is een andere vraag. Ik ben nogal voor het principe van de katholieke Oosterse kerk. Dat wil zeggen dat als men wil trouwen, men dat moet doen voor men gewijd wordt. Nadien kan het niet meer. Dat vind ik logisch, want je kan niet eerst een engagement aangaan, om nadien te zeggen dat je van gedachte verandert. Een belofte is een belofte. Pas op, ik ben er niet voor om zomaar jan en alleman te wijden hé. Maar ik ben ervan overtuigd dat we met zo'n principe veel goede kandidaten zouden vinden die in aanmerking zouden komen."

Terug naar de omwenteling van de kerk in '67. Vond u dat een probleem?

"Nee, ik denk dat het onvermijdelijk was. Naar mijn gevoel heeft het concilie, en dat is geen verwijt, de echte problematiek onvoldoende gezien. Het was geen kwestie om de kerk wat meer bij de tijd te

brengen en links en rechts wat open te stellen, zoals het Paus Johannes Paulus (*correctie GL: paus Johannes XXIII*) voor ogen stond. Het is niet omdat we de deuren openzetten dat ze allemaal terugkomen, dat is wel wat naïef hé. Het onderliggende probleem was dat de samenleving al langer bezig was met een secularisatie. En dat is voor mij de grote uitdaging."

Hoe gaat u daarmee om?

"Op twee manieren. Ten eerste moeten we als kerk de nieuwe situatie aanvaarden. We moeten niet proberen om onze positie van vroeger opnieuw te veroveren in een soort conquista, dat is niet onze taak. We leven nu in een samenleving waar veel vrijheid is, ook godsdienstvrijheid, en waar niet één instituut dat alleenrecht heeft. Tja, daar kan ik toch niet tegen zijn, hé. We moeten ons aanpassen, dat is alles. En we moeten leren bescheiden zijn: de kerk is wat ze is, maar ook niet meer. Dat is niet altijd makkelijk. Ik vertel hier geen grote geheimen als ik zeg dat dat het probleem is van de islam in het Westen. Moslims vragen zich af op welke manier ze zichzelf kunnen zijn in een situatie waar de sharia niet het alleenrecht heeft. Die uitdaging hebben wij ook gekend en het is mijn overtuiging dat we die proef dankzij het tweede Vaticaans concilie hebben doorstaan. Vandaag durf ik luidop zeggen dat ik christen kan zijn én volwaardig burger in deze seculiere samenleving. Ik hoop dat de islam daar ook in zal slagen."

U heeft veel contact met andere religies, ook met moslims. Wat zou hen in die omwenteling kunnen helpen?

"Ik denk dat zij op dit moment vooral nood hebben aan grote theologen en goede vertalers die de Koran interpreteren. Mensen die een niet-fundamentalistische lezing van het boek kunnen doen, zoals wij dat met de bijbel hebben gedaan vanaf de 18de eeuw. Een goede historisch-kritische lezing van het schrift leert je dingen in de context te plaatsen. Dat is heel belangrijk. Bij ons ligt dat wat makkelijker dan bij de islam, omdat we de bijbel zien als een openbaring van God, we gaan er niet vanuit dat God persoonlijk de hand van de schrijver heeft vastgehouden. Dat is een belangrijke nuance. Volgens de islam is de Koran uit de hemel neergedaald in de handen van de engel Gabriël en dat maakt de tekst intouchable. Maar goed, je moet hen natuurlijk wel de tijd geven. Je kan niet verwachten dat zij in één generatie veranderen waar wij 200 jaar over hebben gedaan. Ondertussen moeten we vooral vermijden om in wij-zijtermen te gaan denken, want dan blijf je de tegenstellingen bevestigen."

Veel mensen denken wel in die wij-zijtermen. Ze zien zelfs opnieuw de tempeliers tegen de Moren, bij wijze van spreken.

"U heeft het over de clash der beschavingen? Mja, dat is niet juist natuurlijk. We zullen wél samenleven, omdat we niet anders kunnen. Er is geen andere toekomst dan met elkaar. De kunst zal erin bestaan om dat in harmonie te krijgen. We moeten ons hoeden voor een extreemrechts discours waarbij de hele moslimgemeenschap geïdentificeerd wordt met enkele moslimextremisten en moslimterroristen. (fel) Dat zou trouwens heel gevaarlijk zijn en het is geen oplossing voor de toekomst! Ik hoop dat de islam zich uiteindelijk zal aanpassen aan onze moderne cultuur, maar dat ze er tegelijk in zal slagen om zichzelf te blijven. En dat hoop ik ook voor het christendom, want je kan je niet volledig aanpassen aan een seculiere samenleving, omdat je dan zelf seculier wordt. En een kerk die ongelovig is, dat gaat natuurlijk niet."

Een eigen identiteit is dus belangrijk voor u, wat vindt u dan van het hoofddoekenverbod?

"Als ik eerlijk ben, moet ik zeggen dat ik dat geen goede zaak vind. Een vrouw moet het recht hebben om dat zelf te kiezen. In de jaren 50 droegen vrouwen ook een hoofddoek wanneer ze op straat

liepen. Dat het nu verboden wordt, is toch de paradox van een moderne samenleving die de vrijheid als groot parool hanteert?"

Denkt u ook zo over andere ethische kwesties zoals abortus en euthanasie?

"Daarin heb ik eigenlijk hetzelfde standpunt. Ik kan verstaan dat iemand met een seculiere levenshouding daar geen probleem mee heeft. Maar vanuit mijn geloof is het niet evident. Ik vind dat ik dat mag zeggen en meer nog: ik denk dat we ook op institutioneel niveau het recht hebben om te beslissen dat we dat niet doen. Ik denk dan bijvoorbeeld aan onze ziekenhuizen. Je bent niet vrij om te kiezen als er maar één keuzemogelijkheid is."

U bent nu 67. Jong voor een aartsbisschop, voor anderen is dat pensioengerechtigd. Mogen we u nu feliciteren of moeten we onze deelneming betuigen?

(lacht) "Ja dat heb ik ook gezegd tegen de nuntius. Mensen feliciteren me vaak, maar denk toch: ik moet het wel doen. Maar goed, er is voor mij gekozen, al had ik dat niet verwacht, en ik ga mijn rol naar best vermogen vervullen."